

“Van verklaring naar moreel-ethisch gedrag”

Bijdrage van Michiel Denkers, hoofd Toezichtgroepen Financiële Ondernemingen, tijdens de themamiddag “Van Verklaring naar Eed” van het Nederlands Compliance Instituut middag op 24 januari 2013 te Nieuwegein.

- Dames en heren, goedemiddag, ik ben blij met deze uitnodiging om met u van gedachten te wisselen over de ‘bankierseed’ die vanaf 1 januari in de wet is opgenomen en gemakshalve is omgedoopt tot moreel-ethische verklaring.
- Voor de duidelijkheid: als ik het in het navolgende heb over de eed, bedoel ik daarmee de moreel-ethische verklaring, die als eed of als belofte kan worden afgelegd. Als ik het heb over de verklaring, bedoel ik de op schrift gestelde moreel-ethische verklaring die na afloop wordt ondertekend en wordt bewaard door de onderneming.
- Laat ik beginnen met te zeggen dat het goed is dat er deze middag aandacht is voor de eed. Onze indruk is dat de markt momenteel meer aandacht heeft voor alle andere wettelijke veranderingen en dat de eed een beetje is ondergesneeuwd. Tegelijkertijd heeft de Tweede Kamer meerdere malen uitgesproken veel te verwachten van de eed en is de eed zelfs expliciet opgenomen in het regeerakkoord. Belangrijker nog, het is een initiatief van de sector zelf, en de samenleving heeft dus gerechtvaardigde verwachtingen van u als het gaat om het waarmaken van de achterliggende doelstellingen van de eed!
- Wij denken dat de eed een belangrijke bijdrage kan leveren aan de cultuurverandering in de financiële sector, en daarmee aan het herstel van vertrouwen. Maar dat gaat niet vanzelf. Dat is een van de punten die ik vanmiddag nadrukkelijk wil maken. De waarde zit ook niet zozeer in de eed als instrument voor ons toezicht, als wel in de eed als instrument om het zelfbewustzijn en zelfkritisch vermogen van de sector te versterken. De bankierseed doet vooral een beroep op uw eigen verantwoordelijkheid en op die van uw onderneming. Een kritische succesfactor is dat u en uw collega’s zelf betekenis gaan geven aan de eed en deze betekenis gaan dragen.
- Dit is een tweede reden waarom het goed is om vanmiddag met elkaar van gedachten te wisselen over de eed. Voor het welslagen van de eed, is het ook belangrijk dat de sector op min of meer uniforme wijze invulling geeft aan de betekenis van de eed en het bijbehorende verwachtingspatroon.
- Op verzoek van de organisatie loop ik eerst een aantal praktische aspecten van de eed met u door. Daarna geef ik wat reflecties op beleidsmatige vragen die voorliggen met betrekking tot de toekomstige reikwijdte en vormgeving van de eed.

Wettelijke regeling en toezicht op de eed

- Ik ga ervan uit dat u bekend bent met de tekst van de wettelijke regeling en de toelichting daarop. Ik houd dit onderdeel dus kort en ga vooral in op een aantal vragen die wij van tot nu toe marktpartijen ontvingen.
- Er is tijdens het wetgevingsproces veel discussie geweest over welke personen de verklaring moeten afleggen. Uiteindelijk is gekozen voor de afgeslankte variant: vooralsnog zijn alleen personen die door de toezichthouder op geschiktheid worden getoetst verplicht de verklaring af te leggen. Dat zijn in de praktijk de (statutaire) bestuurders en commissarissen.
- In de regelingen die eerder aan de markt en aan de Raad van State zijn voorgelegd was de reikwijdte veel ruimer. Daarin werden *alle* medewerkers van *alle* financiële ondernemingen verplicht de eed af te leggen en werd slechts een uitzondering gemaakt voor medewerkers die geen betrokkenheid hebben bij het primaire proces van de financiële onderneming zoals medewerkers van catering, receptionisten en dergelijke. Onder druk van de sector en kritiek van de Raad van State is hierop teruggekomen.
- De minister van Financiën heeft echter wel aan de Tweede Kamer toegezegd dat hij laat onderzoeken of en hoe de reikwijdte van de regeling in de toekomst kan worden uitgebreid. Ik kom hier later even op terug, maar het is iets waarmee u bij de implementatie van de regels binnen uw organisatie natuurlijk alvast rekening kunt houden.
- Wij weten dat sommige ondernemingen dat ook al doen. Zo kregen wij de vraag van een grote marktpartij of wij er bezwaar tegen hebben dat zij niet alleen de bestuurders en commissarissen de eed laten afleggen, maar ook dat deel van het management dat nauw betrokken is bij de strategie van de betreffende marktpartij. Dat vinden wij geen probleem. Het lijkt ons met het oog op de toekomst juist verstandig om – in lijn met de strekking van de regeling - ruimer toepassing te geven aan de eed.
- En hoe gaat het afleggen van de eed vervolgens? Belangrijkste element van de regeling is dat de eed in het openbaar wordt afgelegd. Je verklaart dan wel belooft ten overstaan van je naaste collega's of beroepsgenoten. Je spreekt je uit. De gedachte is dat dit het belang van de eed onderstreept. Het uitspreken daarvan doet nu eenmaal meer recht aan het morele aspect dan het simpelweg ondertekenen van een document.
- De regeling geeft daarbij in detail aan dat de eed moet worden afgelegd ten overstaan van een collega in een hogere functie én in aanwezigheid van een andere vertegenwoordiger van de onderneming. Eerstgenoemde is dus bijvoorbeeld bij een directeur, een bestuurder; bij een bestuurder de voorzitter van het bestuur; bij een commissaris, de voorzitter RvC, etc. Laatstgenoemde hoeft niet persé een persoon binnen hetzelfde orgaan te zijn, maar kan bijvoorbeeld ook een Hoofd Personeelszaken zijn. Er is een uitzondering voor ondernemingen met minder dan drie beleidsbepalers. Die kunnen afzien van een getuige, of zelfs volstaan met het ondertekenen van de verklaring.
- Daarnaast is er een mogelijkheid dat de eed wordt afgelegd ten overstaan van een bestuurslid van een brancheorganisatie. Op 10 januari jl. bijvoorbeeld heeft een groot aantal financieel

dienstverleners collectief de eed afgelegd tijdens een door Adfiz (de branchevereniging van financieel dienstverleners) georganiseerde bijeenkomst, waarbij ook minister Dijsselbloem aanwezig was. Ik was daar overigens zelf ook bij en moet zeggen, het was een indrukwekkende ceremonie.

- Overigens, de regeling rept niet van een ceremonie. Ondernemingen kunnen het heel sober houden. Adfiz heeft er voor gekozen een bijzonder en feestelijk tintje aan de bijeenkomst te geven. Zoals u wellicht weet, is dat ook in andere sectoren niet ongebruikelijk. In de advocatuur en medische wereld is het zelfs niet ongebruikelijk dat ook familieleden en naaste vrienden bij het afleggen van de eed aanwezig zijn. Het belang en het bijzondere van dit moment wordt daardoor nog eens onderstreept: je treedt toe tot een beroepsgroep en je belooft ten overstaan van al die mensen dat je de verwachtingen die daarmee verbonden zijn gaat waarmaken. Het is een mijlpaal in je carrière, iets om trots op te zijn.
- Na afloop van de ceremonie moet de op schrift gestelde eed worden ondertekend (door degene die hem heeft afgelegd, degene ten overstaan van wie hij is afgelegd en de 'getuige'). Het document moet door de onderneming worden bewaard, bijvoorbeeld in het personeelsdossier.
- De wettelijke regeling geeft twee standaardteksten voor de eed: één voor beleidsbepalers, de tweede voor leden van de RvC en RvT. Van een marktpartij hebben wij de vraag gekregen of de onderneming de standaardtekst ook kan aanvullen en naar de eigen onderneming kan toeschrijven. Wij hebben daartegen geen bezwaar. Uiteraard mag daarbij niets worden afgedaan aan de inhoud en strekking van de eed zoals die is voorgeschreven. Maar tegen goede varianten op de voorgeschreven tekst hebben we (uit het oogpunt van toezicht in elk geval) geen bezwaar.
- Het lijkt mij wel dat het –zeker met het oog op een eventuele uitbreiding van de eed –handig is toe te werken naar een eenduidige tekst. Vooral voor de sector zelf. Net zoals het bij artsen en advocaten voor het geen zij beloven niet uitmaakt in welk ziekenhuis of kantoor zij werken, zou het voor personen werkzaam in de financiële sector niet moeten uitmaken voor welke financiële onderneming zij werken. Wellicht is hier een taak weggelegd voor de verschillende brancheorganisaties.
- Ik ben hier vandaag namens de AFM, maar de AFM houdt natuurlijk niet als enige toezicht. We doen dat samen met DNB. Personen die door AFM en DNB op geschiktheid worden getoetst, zijn verplicht de eed binnen 3 maanden na aanvang van hun werkzaamheden af te leggen. Hoewel dat niet met zoveel woorden uit de tekst van de regeling zelf blijkt, ligt hier uiteraard een grote verantwoordelijkheid voor de onderneming zelf. Ook die "houdt toezicht". De onderneming draagt de te benoemen en te toetsen beleidsbepaler of interne toezichthouder immers voor. Indien deze zijn belofte om de eed af te leggen niet nakomt, dan heeft niet alleen deze persoon, maar ook de onderneming zelf een probleem.
- Dit zou aanleiding voor de toezichthouder kunnen zijn om tot een herbeoordeling van de geschiktheid over te gaan en in het uiterste geval de betreffende beleidsbepaler of toezichthouder heen te zenden. Het moge duidelijk zijn dat een dergelijke actie schadelijk is voor

de onderneming en al helemaal niet bijdraagt aan het herstel van vertrouwen in de financiële sector.

- Anders dan de herbeoordeling door de toezichthouder en een eventuele heenzending, voorziet de regeling niet in sancties op het niet afleggen of overtreden van de eed. Door sommigen wordt de regeling van de moreel-ethische verklaring daarom bestempeld als symboolwetgeving. Wij willen hier benadrukken dat hiermee ruimte voor de markt wordt gemaakt om zelf inhoud en invulling te geven aan de eed. Ruimte om zelf schoon schip te maken, om te zorgen dat het vertrouwen in úw integriteit terugkeert. Het is daarbij van wezenlijk belang dat niet wíj als toezichthouder aangeven wat wel en niet door de beugel kan, maar dat ú en uw beroepsgenoten zelf bepalen welk soort gedrag en wie u als beroepsgenoten naast u duldt.
- Wat gaat u merken van het AFM-toezicht op de regeling van de bankierseed? Bij ons toezicht aan de poort krijgen beleidsbepalers en interne toezichthouders van uw onderneming te maken met een extra verklaring op het formulier waarmee nieuwe beleidsbepalers en interne toezichthouders worden aangemeld bij AFM of DNB. Daarin verklaart de persoon die wordt aangemeld dat hij binnen 3 maanden na aanvang van zijn of haar werkzaamheden de eed zal afleggen.
- Zoals u weet, houdt de AFM risico-gestuurd toezicht. De kern van ons risicogestuurde of probleemgestuurde toezicht is, dat niet een onderneming of een bepaalde norm centraal staat, maar een gesignaleerd probleem. Voor de bankierseed betekent dit dat wij niet één op één gaan controleren of alle beleidsbepalers de eed afleggen. Dat zou een groot beslag op de (beperkte) toezichtcapaciteit leggen. Wij zien de regeling van de bankierseed als een van de toezichtinstrumenten die de AFM ter beschikking staan op het moment dat wij bij een onderneming een concreet probleem signaleren. In dat geval kunnen problemen vaker gevolgen hebben voor de geschiktheid van de beleidsbepalers.

Reflecties op toekomstige reikwijdte en vormgeving van de eed

- Met de invoering van eed is een belangrijke en mooie eerste stap gezet. Ik merkte eerder al op dat het ministerie van Financiën aangegeven onderzoek te willen doen naar de wenselijkheid van uitbreiding van sancties gekoppeld aan de eed, verplichte registratie en koppeling aan een systeem van tuchtrecht. Dit zijn vragen waar wij – toezichthouders en de markt- natuurlijk ook alvast onze gedachten over kunnen laten varen.
- De precieze afbakening vraagt nog wel wat denkwerk. De AFM heeft eerder al wel gepleit voor uitbreiding naar individuele adviseurs. Veel mensen zijn voor hun financiële welzijn aangewezen op deskundig advies. De vertrouwensrelatie tussen de adviseur en zijn klant is dus cruciaal. Een klant moet er blindelings op kunnen vertrouwen dat de adviseur die hij in de arm neemt ook echt zijn belang dient. Of dit nou een adviseur is in dienst van een aanbieder of een onafhankelijke adviseur. Om die reden is de integriteit van deze adviseurs is al enige jaren een belangrijk aandachtspunt van de AFM.
- Internalisering van het belang van integriteit is een belangrijke voorwaarde om het vertrouwen voor de toekomst te borgen. Het is goed dat Adfiz laat zien dat de eed in haar ogen daaraan een

bijdrage kan leveren. Het zou mooi zijn als alle adviseurs onderdeel gaan uitmaken van de reikwijdte van de eed. Overigens beperkt het onderzoek van het ministerie zich niet tot de kring van adviseurs. Ook andere sectoren en functies worden onder de loep genomen.

- Met het uitbreiden van de reikwijdte alleen zijn we er nog niet. Want, zoals de minister tijdens zijn bijdrage aan de Adfiz ceremonie ook opmerkte: “het gaat niet alleen om de eed, maar vooral om wat er achteraan komt”.
- Onderzoek toont aan dat een eed effectief kan zijn in het beïnvloeden van mensen, mits ze herhaaldelijk herinnerd worden aan de eed. Het is dus zaak om een dynamiek op gang te krijgen waarbij het vuurtje gaande wordt gehouden en een omgeving te creëren waarin mensen actief bijdragen aan de discussie van wat wel en niet door de beugel kan. In plaats van dit geheel over te laten aan de individuele ondernemingen, zou een marktbreed instituut ondernemingen hierbij kunnen ondersteunen.
- Die gedachte is niet nieuw. In de effectensector is met de oprichting van DSI al in 1999 een instituut in het leven geroepen dat deze functie heeft en waardoor adviseurs zich herkenbaar kunnen onderscheiden. Dit initiatief is genomen vanuit de sector zelf, en het wordt breed gedragen. De aansluitingsgraad is meer dan negentig procent. Het kwaliteitssysteem omvat een register met uitgebreide integriteit- en deskundigheidseisen gekoppeld aan een systeem van tucht. Wij zien in de praktijk dat dit werkt.
- Voor de rest van de markt bestaat een dergelijk kwaliteitssysteem nog niet. Eerdere pogingen vanuit de sector zelf om dit marktbreed van de grond te krijgen zijn gestrand. De introductie van de beroepseed en een diplomaplicht creëert nieuw momentum om dit idee op te pakken.
- Deze gedachte uitwerken in gedetailleerde regels heeft niet de voorkeur. Het moet juist vanuit de markt zelf komen. Ervaring leert dat dit niet vanzelf gaat. Een tussenweg in de vorm van een wettelijke verplichting tot registratie kan hier uitkomst bieden. Dit kan op dezelfde worden vormgegeven als de wettelijk verplichte aansluiting bij een klachteninstituut.
- Concreet betekent dit een ‘haakje’ in de wet creëren waarbij een financieel dienstverlener verplicht wordt om van de relevante medewerkers te vereisen dat zij deelnemen aan een register dat voldoet aan bepaalde eisen die de wetgever daaraan stelt. Een koppeling met een gedragscode - inclusief eed en systeem van tucht -, en een verbinding het klachteninstituut zouden onderdeel uit moeten maken van dit systeem om het goed te laten werken.
- Een marktbreed instituut dat op deze leest geschoeid kan op verschillende manieren bijdragen aan de kwaliteitsverbetering van de sector en het versterken van vertrouwen:
 - In de eerste plaats is het een manier om het zelfreinigend vermogen van de sector zelf te vergroten. Professionals kunnen elkaar aanspreken op hun gedrag. Als aan de registratie een tuchtprocedure wordt gekoppeld die schendingen van de integriteitsnormen beoordeelt, is het ook mogelijk om bijvoorbeeld adviseurs die door hun handelen het aanzien van de sector schaden persoonlijk aan te spreken. Dit kan leiden tot een aantekening of verwijdering uit het register. De procedure kan worden aangebracht door bijvoorbeeld een consument, het Kifid, werkgever of door een brancheorganisatie. Dit adresseert tegelijkertijd een

veelgehoorde frustratie van marktpartijen zelf, die soms met lede ogen aanzien hoe bepaalde 'veelplegers' schijnbaar ongestoord kunnen doorgaan met kwalijke praktijken.

- Ten tweede kan het helpen om meer vaktrots te cultiveren en het zelfbewustzijn van individuele adviseurs vergroten. In die context merkte Bob Veldhuis, voormalig vice-voorzitter van Adfiz tijdens eerder genoemde ceremonie op: "de politiek vindt ons vak zo belangrijk dat er een eed voor in het leven is geroepen". Op dezelfde manier kunnen adviseurs en andere finance professionals trots ontlenen aan een kwaliteitssysteem. Het geeft het vak een hoger aanzien.
- Tot slot maakt registratie van individuele adviseurs het inzichtelijk voor de consument met wie zij te maken hebben. Zeker als Wft diploma's (en eventueel bovenwettelijke certificaten) ook worden opgenomen in het register. Op die manier zijn de kwaliteiten van medewerkers waar klanten contact mee hebben kenbaar. Dat draagt wezenlijk bij aan het herstel van vertrouwen.
- Enfin, al met al een aantal sterke argumenten voor uitbreiding van de eed en een registratie-instituut als logische volgende stap.
- Dames en heren, ik rond af en ga even terug naar de eed in het hier en nu. De belangrijkste boodschap die ik u in dat kader namens de AFM wil meegeven is de volgende: wij hopen en verwachten dat u en uw collega's de regeling van de eed aangrijpen als een kans om het vertrouwen in de financiële sector te herstellen. Zoals gezegd, denken wij dat dit alleen kans van slagen heeft als ondernemingen zelf verantwoordelijkheid gaan nemen voor toepassing, invulling en handhaving van de eed. De belangrijkste uitdaging voor u is niet de organisatie van het afleggen en ondertekenen van de eed zelf, maar de toepassing van de eed in de praktijk.
- Hoe maakt u binnen uw organisatie ethische dilemma's bespreekbaar? Hoe herkent u ze? Hoe zorgt u dat een schending van de eed wordt gemeld en bespreekbaar wordt gemaakt? En welke consequenties heeft dit? Dat zijn zomaar enkele vragen waar u voor staat. Wij zijn erg benieuwd hoe u hier over denkt en hoe u dit gaat oppakken. Ik kijk met belangstelling uit naar wat u en de andere sprekers daar vanmiddag over te zeggen hebben.